

Anonim Fotoğraf

DURAN ADAM ETKİSİ

Pieter Verstraete

“Belli bir duruşu olanlar asla yalnız kalmaz.”

Temmuz, 2013

Pieter Verstraete, İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesinde Mercator-İPM Araştırmacısıdır. Bu makalede belirtilen görüşler yazara aittir ve İPM'nin resmi duruşunu yansıtmaz.

Yazar, makalenin İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi için İPM Stajyeri Deniz Tanyolaç'a teşekkürlerini sunar.

Bir adamın sekiz saate yakın bir süre Taksim Meydan'ında olduğu yerde durmasının görüntüleri yayılınca, "Duran Adam" şehrili Türkler arasında çabucak yeni bir anlam kazandı. Taksim, 17 Haziran Pazartesi günü saat 18:00'de Erdem Gündüz'ün sahnesi oldu. Kendi tanımına göre bir "performans sanatçısı" ve dansçı olan İzmirli Erdem Gündüz, Taksim'deki göstericilere ve "Direniş" hareketine karşı polislin kullandığı orantısız güce tepki göstermek için kimseyi uyarmaksızın ve kendiliğinden bir duruş sergilemeye karar verdi. Görenler ona "Duran Adam" ismini takmakta gecikmedi.

Pazartesi günü bu meçhul yiğidi görenlerden bazıları, polisler kontrol yapmak için yanlarından geçerken onunla konuşuyormuş gibi yaptılar. Birkaç saat içinde başkaları da eyleme katıldı ve eylemi gösteren bir canlı yayın başladı. Ben de olayları canlı yayından saatlerce takip ettim, ta ki Erdem Gündüz bir anda ortadan kaybolana kadar. Söylenenlere göre polis, Gündüz'ün etrafındakileri tutuklamaya başlamış, o da önce birkaç adım geri gitmiş, sonra da oradan uzaklaşmış. Polis Erdem'in de üstünü aramış, fakat çantasında bisküvi ve sudan başka bir şey bulamayınca onu bırakmış.

Bu eylemden sonra, buna benzer yüzlerce sivil itaatsizlik gösterileri gerçekleştirilmeye başladı. Yonca S. isimli genç bir kadın Ankara'da, 26 yaşındaki Ethem Sarısülük'ün başından vurulduğu yerde "durarak" Erdem'in izinden giden ilk kişi oldu. Önemli bir detay: Yonca Twitter'dan faydalanarak Ethem'in abisi Mustafa ve karısının sabah saatlerinde ona katılmasını sağladı ve durduğu noktadan neredeyse 30 saat boyunca ayrılmadı.

Ülkenin dört bir yanındaki diğer sembolik yerlerde de çeşitli "Duran Adam" uyarlamaları görüldü. Örneğin, Ankara'da üniversite sendikası üyesi bir grup biber gazı fişeginin yüzüne isabet etmesi sonucu yaralanan Hacettepe Üniversitesi öğrencisi Dilan Ece Yıldız'ın tedavi gördüğü hastanenin önünde bekledi. Hatay'da ise bir adam, gösteriler sırasında polislin ateş etmesi sonucu hayatını kaybeden 22 yaşındaki Abdullah Cömert'in öldüğü yerde durma eylemi yaptı. Bazı göstericiler bu sessiz eyleme yeni anlamlar kazandırdı. Bu duruma önemli bir örnek, İstanbul, Beşiktaş'ta bir "Duran Adam"ın yanına Erdem Gündüz'ün yanında duranların gözaltına alınmasına tepki olarak birkaç çift ayakkabı bırakmasıydı. Bu yaratıcı protestonun fotoğraflarını gören başka "Duran Adam"lar da durma eylemi yapan başka insanları yüreklendirmek için yanlarına ayakkabılar bırakmaya başladı.

İnsanlar AVM'lerin, ağaçların, büyükelçiliklerin, çeşitli medya kuruluşlarına ait binaların önünde bazen el ele, Guy Fawkes maskeleri ya da gaz maskeleriyle, ağızları bantlı, bayraklar, dövizler, gösterilerde hayatını kaybedenlerin resimleri, vitrin mankenleri, hatta pelüş penguenlerle (CNN Türk'ün gösterilerin ilk gününde yayınladığı belgele bir gönderme) durma eylemi yapıyorlar. Bir başka uyarlama ise eylemler başladığından beri polise kitap okuyarak tepkilerini gösterenlere atfen yapılan "Kitap Okurken Duran Adam" eylemi.

Sessiz protestosu ile Erdem Gündüz, direnişe yeni bir ivme kazandırdı ve ülke genelinde birçok kişiye yeni bir tür sivil itaatsizlik eylemi yapmak için ilham verdi.

Anonim Fotoğraf

“Duran Adam” kısa zamanda siyasi hayatın bir parçası haline geldi ve ülkenin dört bir yanında insanların nöbet tutarcasına durmalarına yol açtı. “Duran Adam” direnişin yeni kahramanı ve sembolü haline geldi. Bu barışçıl protesto Gezi Parkı’nın polis tarafından boşaltılması ve kamu kullanımına kapanmasından sonra insanları son derece ihtiyaç duyulan bir düşünme sürecine sevk etti. Yetkililer, Gezi Parkı’ndaki “işgalin” ortadan kaldırıldığını ve tüm protestoların kesin bir biçimde sonlandırıldığını iddia ettiler. Fakat aynı yetkililer resmi olarak Türk Tabipler Derneği tarafından açıklanan altı ölü ve 59’u ağır olmak üzere 7,822 yaralı ve gözünü kaybeden 11 kişiden bahsetmediler.¹

Gösterisinin ardından bir açıklama yapan Gündüz, polis şiddetine maruz kaldığı halde medya tarafından göz ardı edilenler için eylem yaptığını söyledi. Gündüz *Hürriyet* gazetesi ile yaptığı bir röportajda, “18-19 gündür Taksim’de direnen, Türkiye’nin birçok yerinde direnenler, anlaşılmalı. Bu nedenle, benim direnişim ve duruşum da anlaşılmalı olabilir. Ben nerede durdum? Haber ajanslarının ve herkesin odağı olan Taksim’de, görülsün diye durdum” dedi.²

İllüstratör: Dilem Serbest

“Duran Adam”ın ilk andan itibaren medya tarafından fark edilmesi ve görüntülerinin bir internet simgesi gibi bütün dünyaya yayılmasına rağmen, bu barışçıl eylemin performans sanatının

ve siyasetin kesiştiği Gezi Parkı protestoları ve Türkiye’deki direniş hareketi için ne anlama geldiği hakkında çok az şey söylendi. Olayların üstünden belli bir zaman geçtiğine ve “durmak” Gezi Parkı kapatıldıktan sonra herkesçe kabul edilen bir protesto yolu haline geldiğine göre, gelin bir gösteri niteliği taşıyan durma eyleminin farklı yönlerini dikkatlice gözden geçirip, siyasi ve toplumsal hayal gücüne nasıl nüfuz ettiğini inceleyelim. Ayrıca direniş, protesto ve kitle iletişimi gibi konularda da devletin denetimini sıkılaştırdığı şu günlerde toplum için nasıl yeni kapılar açtığını görelim.

Politik Anlamı

18 Haziran Salı günü, İçişleri Bakanı Muammer Güler; meclisteki gazetecilere verdiği demeçte, kamu düzenini tehdit etmedikleri sürece “Duran Adam” eylemlerine polisin müdahale etmeyeceğini açıkladı. Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç da 19 Haziran Çarşamba günü benzer bir açıklamada bulunarak, “öylece durmanın” barışçıl ve yasal bir eylem olduğunu belirtti, ancak biraz da alaycı bir tavırla ekledi; “8 saat uzun bir süre. Bence 5 dakika durmalı, 6. dakika işine gitmeli. Bu insanların işi mi yok? ... Sağlıklarına bir zarar gelmesin, onları seviyoruz.”³ Görünen o ki eylemin sembolik gücünden politikacılar bile etkilenmiş.

Bu eylemin başaramadığı bir şey varsa, o da sadece tek bir anlama hapsolmaktır. Eylemcilerde bir yaratıcılık kıvılcımı çakarken, yetkilileri yasadışı protesto ya da “provokasyon” gibi kavramların hukuki tanımlarını sorgulamaya sevk etmesinin sebebi de işte bu “az-belirlenilmişlikte” yatmaktadır. Bu ucu açıklık, “Duran Adam” eyleminin hafife alınmaması gereken ilk yönüdür. Sessizce ve hareketsizce durarak icra edilen bu mütevazı eylemi, yaşanan siyasi olaylar çerçevesinde siyasal bir boyutta anlamlandırmaya çalışırken farklı yorumların yapılmasına da mani olunmamalıdır. Gezi Parkı’nın boşaltılması ve bir an için Türkiye’de ifade özgürlüğü ve protesto etme hakkına olan inancın geçici olarak da olsa kaybedilmesi sonucu yaşanan karmaşanın ardından, bir tek eyleme herkesi tekrar bir araya toplayacak gücü veren de zaten farklı yorumlara son derece açık olmasıdır.

Sembolik görüntüler günümüzün görüntüye dayalı medya kanallarında kolayca yayılan son derece etkili iletişim araçlarıdır. Yetkililerin ve siber polisin direnişe dair izleri silmelerini engellemek için protestolar sırasında sayısız görüntü çekildi ve paylaşılarak hızla yayıldı, bu görüntüler sayesinde de direniş hareketinin sürekli yeni sembolleri ortaya çıkmaya devam ediyor.

Kollarını kaldırarak TOMA'nın tazyikli suyuna göğsünü siper eden siyahılı kadın, Gezi Parkı'nda hemen yanında sıkılan biber gazı yüzünden saçları havalanan kırmızılı kadın, işlek dükkanların yoğun olarak bulunduğu İstiklal Caddesi'nde geceleyin dolaşan çıplak adam ve daha nicelerini gördük.

Bu resimlerin isimlendirilmeleri ve simgeleştirilmeleri aynı zamanda onların da direnişin hikayesi içinde kendilerine ait bir yerleri olmasına yol açtı. Hatta onlar hakkında sosyal medyada sıkça paylaşılan hikayeler bile kurgulandı. Bunlardan biri Facebook'ta birçok kişi tarafından paylaşılan "Duran Adam" resimlerinin yanına iliştilmiş şu diyalogtu:

Polis: Ne yapıyorsun burada?

Duran Adam: Duruyorum.

Polis: Niye?

Duran Adam: Arkadaşımı bekliyorum.

Polis: Adı ne?

Duran Adam: Ethem Sarısülük.

(Bir başka uyarlamada, Duran Adam, "arkadaşlarımı bekliyorum" diye cevap veriyor ve ölenlerin isimlerini sayıyor.)

Koray Çalışkan da 18 Haziran'da Twitter üzerinden yazdığı mesajında "Duran Adam"dan şöyle bahsediyor: "Planking yapmanın yeni bir yolu. Kararlı bir bakış duran adam. İstanbul'da bir meydan dolusu duygunun açık uçlu simgesi."⁴ Bunlar gibi ufak hikâyeler ve tweetler polis müdahalesi sonucu oluşan derin duygulara ve travmalara anlam verilmesini kolaylaştırabilir.

Direnişin öyküsüne kendi bölümünü ekledi Erdem Gündüz, bir gösteri tekniğini, barışçıl bir eylem yapmak için kullanarak, bir performans sanatçısı olarak tanıttı kendini, medyanın Taksim Meydanı'nı izlendiğinin de farkındaydı. Uluslararası ve sosyal medya tarafından takip edilen gösterisi, önceleri medyanın tamamen sansürlendiği Türkiye'de kısa sürede siyasi gündemin tepesine oturdu. Eylemi, isimsiz ve temsil edilmeyen, AKP'ye oy vermemiş o "diğer 50%'nin" yanıtı, varlığının ilanı, hatta sesi oldu. Bütün bunlar tam da polisin Taksim Meydanı'nı boşalttığı ve bütün eylemlerin yasadışı kabul edildiği bir anda gerçekleşti.⁵ İşte bu nedenle Gündüz'ün gösterisinin yeri ve zamanı sembolik açıdan çok önemlidir. Ne de olsa, Taksim Meydanı çoğu kişinin gözünde Kurtuluş Savaşı'nın anısını yaşatan, Türkiye Cumhuriyeti için çok önemli milli ve tarihi bir semboldür. Ayrıca İstiklal Caddesi, sık sık protestolara sahne olan bir meydana.

Bu sessiz eylemin yüzlerce sıradan insan tarafından çeşitli uyarlamalarla yurdun dört bir yanını sarması yetkilileri gergin ve ihtiyatlı hale getirdi⁶. "Duran Adam," ister istemez 1989'da Beijing'in Tainamen Meydanı'nda bir tank taburunun önünde tek başına duran, ismi bugün bile bilinmeyen gizemli asiye akla getiriyor. Pekin'de öğrenciler demokrasi yanlısı lider Hu Yaobang için anma eylemi yapmalarına izin verilmeyince rejimi protesto etmeye başlamış, bu protestolar bir çığ gibi büyümüş ve rejim protestoları bastırması için orduyu çağırarak zorunda kalmıştı. AK Parti hükümeti, çok şükür, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni (TSK) olayları engellemesi için çağırmadı, zira Başbakan Yardımcısı Arınç, televizyon kanallarına verdiği bir demeçte böyle bir önlemleri alma hakkını sahip olduklarını belirtmişti.⁷ Fakat bu, baskıcı üç darbe döneminin

ve 1997'deki son "postmodern" darbenin anılarının taze olduğu bu ülkede kimse tarafından içtenlikle desteklenmezdi. AK Parti hükümetinin ve özellikle Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, 1997'den sonra askeri vesayeti bitirmekle sık sık övündüğü gibi, darbeler üzerinden askerin güvenilirliğine zarar vermek ve onu kışlasında tutmak için elinden geleni ardına koymadığı düşünülürse, hükümetin askeri müdahaleden söz etmesinin ne denli ironik olduğu daha iyi anlaşılır.

Elbette Erdem Gündüz bir tankın önünde durmadı. Fakat tutuklanmayı göze alarak, kendi vücudundan başka hiçbir şeye güvenmeden devlet baskısına ve polis şiddetine karşı durmak, tavır koymak ve bir duruş sergilemek siyasi olarak çok güçlü bir görüntü yaratıyor.

Bu duruş, birçok insan tarafından liderlerinden, onların tehditlerinden ve durmadan biber gazı sıkılan polisten artık korkmadıklarını olayların başından beri gösteren gençlerin çoğuna (nam-ı diğer milenyum kuşağı) destek vermek için yapılan bir eylem olarak algılandı. Ayrıca hem polisi hem de Gezi Parkı boşaltıldıktan sonra çevre mahallelerde eylemlerini sürdüren göstericileri akliselim davranmaya davet eden bir hareket olarak da yorumlandı.

Gündüz, Kentsel Dönüşüm Projesi yüzünden akıbeti belli olmayan Atatürk Kültür Merkezi'nin (AKM) önünde durmayı tercih etti. Gezi Parkı'ndaki eylemlerin amacı ilk başta Gezi Parkı ve Taksim Meydanı'nı tepeden tırnağa değiştirecek - ya da eylemcilerin gözünde, yok edecek- ve hükümet için bir itibar kaynağı olan bir inşaat projesine karşı çıkmaktı. Meydanın altından tüneller kazılacak ve bir Osmanlı Kışlası (Halil Paşa Topçu Kışlası) yeniden yapılması planlanıyordu. Parkın yerine ise bir AVM mi, camii mi, residans mı, müze ya da halk kütüphanesi mi yapılacağı konusunda tam bir belirsizlik hâkimdi. Bu planlar AKM'nin de varlığını tehdit ediyor. Fakat bölgedeki kentsel dönüşüm bununla da sınırlı değil, Tarlabası'na dek bütün Beyoğlu ilçesini kapsıyor; yüzlerce ilçe sakini evlerinden belediye tarafından çıkarıldı bile.

Eylemlerin daha önceki günlerinde göstericiler AKM binasını ele geçirip tepesine Türkiye Komünist Partisi'nin bir sloganı olan "Boyun Eğme" yazılı dev bir pankart asmışlardı. Bu slogan Gezi Parkı ve Türkiye'nin 81 ilinin 67'sinde direnen eylemcileri yüreklendirmeye yönelik kapsamlı bir mesaj olarak algılandı. İşte bu nedenle polisin bu pankartı meydandaki diğer bütün bayraklar gibi, Erdem Gündüz'ün kararlı eyleminden bir hafta önce, 11 Haziran'da kaldırması ve yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün bir resmini koyması kimseyi şaşırtmadı.

Kimileri Erdem Gündüz'ün Türkiye yurttaşlarını birleştirmesi kadar onları daima izleyen bir gücün varlığını da hatırlatması beklenen Atatürk posterinin önünde durmasındaki anlamı çözmeye çalıştılar. Ama Gündüz'ün, Atatürk'ün düşünceli bakışlarını dalgın dalgın seyretmesi ya bir sorgulamanın ya da Türkiye Cumhuriyeti'nin temel değerlerinden laikliğin dünü, bugünü ve yarını üstüne düşüncelerinin bir ifadesi olarak görülebilir.

Çoğu gazeteci Gündüz'ün bu seçimini, hükümetin son yıllardaki dini ve ahlaki temelli muhafazakar politikalarına karşı bir cevap niteliğindeki hükümet karşıtı eylemler çerçevesinde değerlendirdi.⁸ Ancak, bu yapılabilecek yorumlardan yalnızca biri. Gündüz aynı zamanda eylemcilerin çoğunun Kemalistler, ulusalcılar olduğu iddiasını da sorguluyor olabilir. Gündüz 2004 yılında, kız öğrencilerin başörtüsü takmasının yasak olduğu üniversite ortamında başörtüsü takarak bir gösteri gerçekleştirmişti.⁹ Başörtüsü yasağı artık tarih oldu, ama Atatürk'ün tam karşısında durarak, Gündüz, git gide daha

Fotoğraf Alper Alpözgen'in Facebook sayfasından alınmıştır.

da baskıcı bir hale gelen bugünün Türkiye'sinde laikliğin yerine dikkat çekmeye çalışıyor olabilir.

Direnişin Sesi

Gündüz düşüncelerini Hürriyet TV'ye şöyle açıkladı:

"Benim düşüncem bu sistemin çok da işlemediği; özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu emperyalist ve kapitalist sistem çökmüştür. Ben komünizmi de savunmuyorum ama eşit hak, yaşama hakkı, özgürlük, doğru adaletin tesisi oldukça önemli şeyler. Ve bence bu düzen tamamen değişmeli."¹⁰

Yani, Gündüz'ün sessiz eylemi, Türkiye'de neo-liberalizmin en büyük savunucusu, Türk ekonomisinin ve özellikle İstanbul'daki inşaat sektörünün yaptığı atılımın ve son üç genel seçimde AKP'nin başarısının nedeni olarak görülen Başbakan Tayyip Erdoğan'ın giderek otoriterleşen tavrına karşı bir haykırış olarak görülebilir. Göstericilerin seslerini duyurabilmek için durmadan hep bir ağızdan haykırmasına rağmen, sesleri Türkiye'de ne ana-akım medya kuruluşları ne de hükümet tarafından duyuldu. Buna karşın, Duran Adam herkese sessiz bir vücudun bile nasıl hükümet baskısına karşı sesini yükseltebileceğini gösterdi.

"Duran Kadın" Yonca S. de onu Başbakan'a karşı bir duruş sergilemeye, Başbakan'ın tek taraflı iletişim kurmasından duyduğu rahatsızlığın ittiğini belirtiyor ve ekliyor:

"Durarak, Ethem ve ailesine sonunda hak ettikleri saygıyı gösterdiğimi hissettim. Son üç haftada, direniş sırasında yaralanan, yaşamını yitiren herkes

için yas tutup, üzüntümü dile getirebildiğimi hissettim. Hükümet bize "evimize dönmemizi" söyledi. Ben evime falan gitmiyorum, tam tersine burada durmaya ve direnmeye devam edeceğim. İçimden şöyle haykırmak geldi: 'Hayır efendim, eve falan gitmiyorum!' Ve işte ben burada duruyorum, hiçbir yere kıpırdamadan."¹¹

Gösteriler sırasında televizyonda yaptığı bir konuşmada anne ve babalara seslenen Başbakan, onlardan çocuklarını Gezi Parkı'ndan çıkarıp almalarını istedi, artık onların güvenliği için güvence veremeyeceğini söyleyerek. Bu, Gezi Parkı'nda bir sürü annenin tepkilerini dile getirmek için toplanıp, bir insan zinciri oluşturup, "Abdullah Cömert (olaylarda yaşamını yitiren ilk kişi) çocuğumuzdur"¹² şeklinde slogan atmalarına neden oldu. Acılı annelerin bu feryatları hükümetin eylemcileri bölerek düzeni sağlamak için kullandıkları sözlü ve fiziksel şiddete karşın sivil itaatsizliğin ve ayaklanmanın "durdurulamayacak" boyutlara ulaştığını gösteriyor. Bu eylem 1995'ten beri sadece 100 metre uzakta, 90'larda ortadan kaybolan akrabaları ve yakınları hakkında bilgi talep eden "Cumartesi Anneleri"nin oturma eylemlerini hatırlatıyor.

Gündüz, Başbakan'ın çevrecileri ve olaylara sonradan katılan kentli direnişçileri bölme girişimleri hakkında da yorum yapmaktan kaçınmadı:

"Biz düşman değiliz, savaşmıyoruz, aynı ülkenin evlatlarıyız ve sesimizin duyulmasını istiyoruz. Belli haklarımızı geri istiyoruz..."

Her devlet haklar için geliyor. Sonra bu yönetim diktaya dönüşüyor, insanlar ölüyor. Diktatörler ortaya çıkıyorsa, silahlar patlıyorsa, bu sistemde bir sorun var demektir."¹³

Anonim Poster

İllüstratör: Emrah Genç

Bu bakış açısı 116 sivil toplum örgütünden oluşan Taksim Dayanışması'nın, eylemlerin başından beri dillendirdiği direniş sebeplerinin de taleplerinin de temelini oluşturuyor.

Gezi Parkı'nın korunması için yapılan protestoların kendiliğinden bu kadar hızlı bir şekilde hükümet karşıtı bir halk hareketine, bir ayaklanmaya dönüşeceğini kimse tahmin etmemiştir. Olayların büyümesi, çoğunluğunu genç ve iyi eğitim görmüş kişilerin oluşturduğu ve siyasi sahnede temsil edilmediğine inanan geniş bir kitlenin rahatsızlığı önemli bir katkı sağladı. Başbakan'ın kışkırtıcı ve tehditkar üslubu artık onları korkutmuyor. İnsanlar aniden korku duvarını aştılar ve artık direnmekten çekinmiyorlar, "Duran Adam" da bu durumun en güncel ifadesi. "Duran Adam" eyleminin bir etkisi de hiçbir siyasi yapılanma içinde bulunmayan, apolitik kabul edilebilecek bunca vatandaşın hükümete karşı seslerini duyurmak için artık bir araçları olması, bunu sosyal ve uluslararası medya kanallarına yayabilecek olmaları ve dolayısıyla bu tabandan gelen halk hareketine kendi bireysel katkılarını yapmalarına imkân tanınması. Çeşitli insanlardan oluşan bu grup, toplumun tam da AK Parti hükümetinin son 11 yılında Türkiye'ye hakim olan demokratikleşme ve liberal-laik atmosferin sonucunda gelişmiş ve genişlemiş bir kesimini temsil etmektedir.

Kentlilerin Önderliğinde Bir Halk Hareketi

"Duran Adam"ın büyük başarısının ardından akliselimin hâkim olduğu ve herkesin yaşananları değerlendirmeye başladığı bir hafta başladı, sivil toplum örgütleri eylemlerini Taksim Meydanı'ndan İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerin çeşitli parklarına taşındılar ve buralarda tartışmaların yapılacağı halk meclislerini kurdular. Direnişi farklı kesimlere tanıtan ve mahallelere taşıyan bu değişim, kentli orta sınıf için son derece önemli bir adımdı ve ileride yerel düzeydeki demokrasinin gelişmesi için de umut vericiydi. Gezi Parkı olayları yıllarca apolitik yaşamış çoğu vatandaş için, "siyasi eylem nasıl yapılır" konulu bir ders olarak adlandırılabilir bir deneyimdi. Halk meclisleri ise Türkiye'de doğrudan demokrasinin yeni gelişen şekillerinin bir provasıydı adeta... Bu meclislerde eylemciler sahip oldukları birikimin, başka eylemcilerle ortak noktalarının ve bir lider ya da yetkili olmaksızın bir yapı içinde bir araya gelebilecekleri gerçeğinin farkına vardılar.

**STANDING IS
THE BEST
MOVEMENT
TO RESIST**

Tasarımcı: Burak Evlice
"DURMAK, DİRENMEK İÇİN
EN İYİ HAREKETTİR."

"Duran Adam," bu meclislerin yeni bir örgütlenme biçimi ve demokratik örgütlenme hakkının güçlendirilmesi için yapılan bir çağrı olarak meşruluk kazanmasına katkıda bulundu. "Duran Adam" örneğinde olduğu gibi ifadenin kısıtlandığı günlerde vücut dili halk meclislerinde de temel bir iletişim aracı haline geldi. Meclislerde konuşmacının çevresinde bir çember halinde oturan dinleyiciler sessiz jestleri ile onayladıkları (kollarını kaldırıp ellerini sallayarak), onaylamadıklarını (ellerini kavuşturarak) ve ya dinlediklerinden rahatsız olduklarını (kollarını kavuşturarak) ifade ettiler.

Dahası, toplumun hayal gücüne doğrudan hitap eden "Duran Adam" eyleminin bu denli güçlü olmasının bir başka sebebi de isteyen herkesin "Duran Adam"ın yerine geçebilecek olması. Herkes bir duran adam, duran kadın ya da duran insan

olabilir kısacası. “Duran Adam” eyleminin taklit edilebilir oluşu, vermek istediği mesajı halk tabanına yaymayı, bu eylemlerin esasen hak ve örgürlüklerini geri almak isteyen vatandaşların önderliğinde gelişmiş bir halk hareketi olduğunu herkese hatırlatmayı mümkün kılıyor. Barışçıl eylemleriyle duran insanlar ülkelerinde git gide otoriterleşen ve ülkedeki muhalefeti tamamen susturmaya uğraşan bir “çoğunlukçuluğa” (demokrasi ve devletin sadece seçimlerde çoğunluğu elde eden kesimin yararına çalışması gerektiğini savunan görüş) karşı mücadele ediyor.

Erdem Gündüz de başından beri eylemler çerçevesinde kendi rolünün küçüklüğüne dikkat çekerek başkalarını kendi başlattığı eyleme katılmaya şöyle çağırıyor: “Ben bu ülkenin herhangi bir vatandaşıyım. Ben giderim, bir arkadaşım gider, bir başkası gider, kimin gideceği önemli değil. Belki olay sessizce anlaşılır. Çünkü bütün yollar denendi.”¹⁴ Halk meclisleri gibi durma eylemleri de tabandan gelen demokratikleşme çağrılarını güçlendirecek şekilde herkese açık. Bu eylemin yasal olarak tek sakıncasıysa, birçok kişinin beraber durma eylemi yapması halinde bir grup olarak görülüp “provakasyon” çerçevesinde bir polis müdahalesine davetiye çıkarılabilecek olması. Gündüz de işte bu yüzden o gün çevresinde bir sürü insan toplanınca geri adım atmıştı.

Burada kafaları kurcalayan soru; nasıl olur da hareket etmemek ve öylece durmak yasadışı bir eylem ya da provakasyon olabilir? Polislerin sıkça kullandığı gerekçelerden biri göstericilerin yer işgal ederek trafiği engelledikleri. Gerçekten de bir yerde hareketsizce durmanın temel amacı, topluma ait bir alanı geri almak ve böylece bu alanı kullanma, o alanda var olma hakkını da geri almaktır ki bu da son derece demokratik bir haktır.

İşte tam da bu nedenden dolayı “Duran Adam” eylemleri hem yetkililerin gözünde kabul edilebilir bir eylem hem de vatandaşların halk meclislerinde de üzerinde durdukları gibi onların olduğuna inandıkları kamusal alanlara sahip olduklarını göstermelerini sağlıyor.

Kentin belli alanlarını geri alma isteği, hükümetin bu alanları nasıl isterse öyle kullanmasına karşı Gezi Parkı’nı korumak için başlayan halk hareketinin temel öğelerinden biri. Kamusal alanı geri almak için durmak, ayrıca toplumun anılarını koruyabilmesine, yas tutabilmesine ve geçmişi kabullenip, yaşananları anabilmesine izin verilmesini talep etmek için de gerçekleştirilebilir. Bu da durma eyleminin, o an ve orada kalıcılığı yakalayabilmesi için zaman yönünün de çok anlamlı olduğunu gösteriyor.

Zaman ve mekanı geri almak için eylemciler aynı zamanda geçmişte sembolik değer kazanmış yerlerde de duruyorlar.

Örneğin, insanlar 2007’de Ermeni kökenli, Türk gazeteci Hrant Dink’in vurulduğu ve insan hakları, hoşgörü ve ırkçılığa karşı mücadelenin bir sembolü haline geldiği yerde durma eylemi yaptılar. Ayrıca 2 Temmuz 1993’te çoğu Alevi, 37 kişinin yanarak yaşamını yitirdiği İslamcı eylemlerin olduğu Anadolu kenti Sivas’taki otelin önünde de duranlar oldu. İki olay da sembolik olarak büyük önem taşıyor ve Türkiye’de insanlar yıllardır devletin bu olaylara yaklaşımından şikâyetçi. İnsanlar iki olayda da gerçek sorumluların cezalandırılmadığına ve hukuk sistemindeki yozlaşma sebebiyle adaletin yerini bulmadığına inanıyorlar. Bu yüzden de bu yerlerde öylece durarak eylem yapmak toplumsal anılarına ve Türkiye’deki halk hareketlerinin tarihine bir derinlik katıyor.

Taksim, Dünyanın Basın Merkezlerinden Biri

“Duran Adam”ın başarısı ve siyasi önemi ile ilgili ele alınması gereken son ve en alakalı konu Facebook ve Twitter gibi sosyal medya sitelerinin fikirleri hızla geniş kitlelere yaymak için ne kadar kullanışlı olduğudur. Erdem Gündüz’ün eylemini canlı veren yayından herkesin anında haberinin olmasının da nedeni Twitter’da ardı arkası kesilmeyen mesajlardı. “Duran Adam”ın fotoğrafları Taksim’den bir anda dünyanın her köşesine yayıldı. Başbakan Erdoğan’ın Twitter’ı bir “bela”¹⁵ olarak nitelenmesine ve hükümetin Türkiye’deki sosyal medya erişimini kısıtlamak için girişimler başlatmasına şaşmamak gerek.

Olayların dijital zaman boyutu da dijital mekân boyutu kadar önem taşıyor. Gündüz’ün “durma” eylemi kendini hem o an hem de tarihsel olarak zamandan soyutlamak gayesini de taşıyordu. Öyle ki, zaman dursun ve o yaşamını yitirenlerle, yaralananlarla ve geçmişte yaşananlarla birlikte öylece dursun... Sosyal medya sayesinde “Duran Adam” eylemleri ve İstanbul, Ankara, İzmir, Antakya vb. yerdeki diğer protestolar bilgisayar ortamında yeniden hayat buluyor. Dahası, video siteleri ve bloglar, yaşananları belgeleyerek onlara bilgisayar ortamında bir ölümden sonra yaşam şansı veriyor ve toplumun hafızasında canlı kalmalarını sağlıyor.

Olayların ilk günlerinde yazılan ve sonra grifitilerde, T-shirtlerde ve resimlerde kullanılan bir slogan sosyal medyanın önemini şöyle özetliyor: “Devrim televizyonlardan yayımlanmayacak, twit edilecek.” Gill Scott-Heron’un 1970’lerin başında yazdığı bir şarkıya atıfta bulunan bu slogan aynı zamanda olayların ilk günlerindeki eylemlerin ve çatışmaların Türk medyası tarafından görmezden gelinmesini eleştiriyor. Eylemcilerin basına karşı

Anonim Fotoğraf

bu tutumu da Başbakan’ın televizyon’dan yaptığı, eylemcileri “çapulcular” diye nitelendirdiği ve tehdit ettiği konuşmalarla tam bir tezat oluşturuyor (artık çapulcu kelimesinin “chappuler” adı altında İngilizce sokak ağzı sözlüklerine, “hakkını savunan kişi” anlamında geçtiğini de belirtelim).

Günümüz dünyasında sosyal medya, dizüstü bilgisayarlar, tabletler ve ya cep telefonlarıyla kolayca erişilebilen küresel bir ağ yarattı. Arap Baharı sırasında Mısır’da sosyal meydanının örgütlenmek için ne kadar kullanışlı olduğu görülmüştü. Fakat #direngezi ve #duranadam gibi hashtagleri Tumblr, Youtube ve Vimeo gibi görüntü paylaşım siteleriyle birlikte kullanan göstericiler Taksim’i polis şiddetinin belgelendiği ve Gündüz’ünkü gibi eylemlerin naklen yayınlandığı bir basın merkezine dönüştürdüler.

Başbakansa 21 Haziran Cuma günü Twitter’a

“Biz ne diyoruz; Durmak yok yola devam. Onlar ne diyor; Duran adam!”

diye yazdı.¹⁶

Bu da Başbakan’ın sosyal medyayı ne kadar yerden yere vurursa vursun, yine de sesini duyurmak için ve anketlerdeki popülerliğini korumak için Twitter “belasına” sonuna kadar bulaşmaktan başka bir çaresi olmadığını gösteriyor. Son günlerde Başbakan’ın sayfası, destek veren AKP’liler ve arkası kesilmeyen kışkırtıcı konuşmalarıyla dalga geçmek isteyenlerle doldu. Başbakan Erdoğan ayrıca uluslararası medyayı tek taraflı yayın yapmakla suçladı ve “Duran Adam” gibi eylemlerden “dış mihrakları” sorumlu tuttu. Ek olarak, sosyal medyada “öylece durmanın” CIA’in el kitabından çıkma bir pasif direniş tekniği olduğu yönünde söylentiler yayıldı.¹⁷

Son haftalarda tanık olduğumuz sözlü tehditlerin ve polis şiddetine ek olarak, Gündüz'ün sözleri bize bir başka şiddet türünü, unutkanın yarattığı şiddeti hatırlatıyor:

Sokakların temizlenmesi en büyük şiddet, her şeyin hiçbir şey olmamış gibi gösterilmesi, en büyük şiddet. Sadece polisin orantısız gücü değil, bu gösterilerde kullanılan şiddet, baskılarla, dayatmayla, dikta ile gerçekleşiyor.¹⁸

Erdem Gündüz Gezi Parkı hareketine bir "canlı heykel" kattı ve bununla beraber simgelerin kaybolmadan belgelenmesi için de bir çağrıda bulunmuş oldu. Kendi de bir simge olan

"Duran Adam" ona katılmak isteyen herkese kollarını açtı. Eylemin açık uçlu ve bir o kadar da toplumun hayal gücü için yalın oluşu Türk toplumunun şiddetle baş edebilmesi, onu anlayabilmesi ve tüm enerjisini tıpkı şimdi olduğu gibi bir halk hareketine can verecek şekilde yönlendirmesini sağladı.

Fakat bir uyarıda bulunmak şart: geçmişteki gibi barışçıl protestolardan alınan bir ders varsa o da bu eylemlerin sembollerinin birer marka, hatta ürün haline gelmesi gibi bir tehlike olduğudur. Örneğin, Gandhi'nin Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasında büyük rol oynayan pasif direnişi bir süre sonra pazarlama stratejilerinde kullanılmaya başlandı, dolayısıyla sembolü esas görünümünden ve amacından uzaklaştıran, saptıran bir tür şiddete maruz kaldı. Görünen o ki "Gezi Parkı" ve "Çapulcu" kelimelerine ilişkin çeşitli patentler kâr amacı güdülerek şimdiden satın alınmış.¹⁹ Bu eğilimin ilk izlerini Eskişehir'deki bir barın tuvaletlerinin kapılarında görmek mümkün. Gezi protestolarının iki ana simgesi "Kırmızılı Kadın" ve "Duran Adam" resimleri, bayan ve erkek tuvaletlerinin kapılarında kullanılmış.

Her gün yeni semboller ortaya çıkıyor. Genellikle polis şiddeti ile ilgili olan bu sembollere göstericilerin polise 22 Haziran'da kırmızı karanfiller fırlatmaları ya da Kürt kökenli 18 yaşındaki Medeni Yıldırım'ın Diyarbakır'ın Lice ilçesinde vurulmasına tepki olarak 29 Haziran'da su silahlarıyla yapılan su savaşı örnek gösterilebilir. Erdem Gündüz'ün gösterisi sembollerini kullanmanın, anlamının ve onlara yeniden hayat vermenin de demokratikleşmesine, yani halk tarafından icra edilmesine yol açtı. Bu süreçsürekli yeni anlamlar ve simgeleri türeten zincirleme bir reaksiyon başlattı.

Sembol üretme arayışı, protestoları toplumsal haksızlıkları anlamlandırma çabasında olan kent temelli bir halk hareketine dönüştürdü. Sembollerin bazıları ise direniş ve devrimin geçmişinden görüntülere yeniden hayat veriyor, "Duran Adam" ve Tainmaen Meydanı'ndaki Tank Adam'da olduğu gibi. Bu nedenle öylece durmak sadece sembolik bir direniş eylemi değil, aynı zamanda bir tarih anlayışını da ifade eden bir gösteri.

"Duran Adam" ortaya çıktığından beri Türk vatandaşları polis şiddeti ve devlet baskısına karşı yürekleri ve akıllarıyla direndiler. Benim gözümde onlar geleceği belirsiz ama dimdik durmayı sürdüren Gezi Parkı'ndaki ağaçları andırıyorlar, ya da belki onları en iyi anlatan, eylemlerin ilk günlerinde parkta asılı duran pankartlardan birinde yazan, Nazım Hikmet'e ait şu dizeler:

*"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşesine,
bu hasret bizim..."²⁰*

REFERANSLAR

1 Occupy Wall St., Community, 19 Haziran 2013, "Those who take a Stand are Never Alone", *Facebook*, <https://www.facebook.com/OccupyWallSt/posts/523064594427976>. Erişildi: 24 Haziran 2013.

2 Olaylarda iki kişinin daha hayatını kaybetti: Kürt kökenli 18 yaşındaki Medeni Yıldırım, 28 Haziran günü Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Lice'de yeni bir karakolun yapımını köylüler protesto ederken çıkan silahlı çatışmada hayatını kaybetti. Olayların son kurbanı ise, 10 Temmuz'da Eskişehir'de beyin kanaması ameliyatı geçirdikten sonra kaldırıldığı yoğun bakımda 38 gün sonra yaşam mücadelesini kaybeden 19 yaşındaki Anadolu Üniversitesi öğrencisi Ali İsmail Korkmaz oldu. Bakınız: BIA News Desk, 18 Haziran 2013, "7,822 Injured with 59 in Serious Condition", *Bianet*, <http://www.bianet.org/english/health/147717-7-822-injured-with-59-in-serious-condition>. Erişildi: 21 Haziran 2013

3 Hürriyet Web TV, 18 Haziran 2013, "Taksim'deki Duran Adam Erdem Gündüz konuştu", <http://webtv.hurriyet.com.tr/20/51050/0/1/taksim-deki-duran-adam-erdem-gunduz-konustu.aspx>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

4 Anadolu Ajansı, 19 Haziran 2013, "Turkish Deputy PM welcomes 'Standing Still' Protests in Taksim", *The Journal of Turkish Weekly*, <http://www.turkishweekly.net/news/152091/turkish-deputy-pm-welcomes-39-standing-still-39-protests-in-taksim.html>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

5 CTVNews.ca Staff, 17 Haziran 2013, "Turkey's 'Standing Man' Renews Worldwide Attention to Taksim Protests". <http://www.ctvnews.ca/world/turkey-s-standing-man-renews-worldwide-attention-to-taksim-protests-1.1329955>. Orijinal tweet: <https://twitter.com/koraycaliskan>. Erişildi: 19 Haziran 2013.

6 Türkiye'nin Avrupa Birliği Bakanı Egemen başış olaylar sırasında A Haber'e verdiği bir röportajda Taksim Meydanı'na giren herkesin "terörist" kabul edileceğini belirtmişti. Bakınız: *Hürriyet*, 16 Haziran 2013, "Police to Consider Protestors in Istanbul's Square Terror Organization Members: Minister", *Hürriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/police-to-consider-protesters-in-istanbuls-taksim-square-terror-organization-members-minister.aspx?pageID=238&NID=48875&NewsCatID=338>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

7 The Guardian yazarı Richard Seymour, "Gündüz'ün etkileyici, hareketsiz eylemi Türkiye'deki rejim için son derece tehlikeli bir sembol" dedi. Bakınız: Seymour, Richard, 18 Haziran 2013, "Turkey's 'Standing Man' Shows How Passive Resistance Can Shake a State", *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2013/jun/18/turkey-standing-man>. Erişildi: 19 Haziran 2013.

8 *Hürriyet*, 17 Haziran 2013, "Army May Step in to Stop Protests if Need Be: Deputy PM Arınc", *Hürriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/army-may-step-in-to-stop-protests-if-need-be-deputy-pm-arinc.aspx?PageID=238&NID=48946&NewsCatID=338>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

9 Hausmann, Joanna, 19 Haziran 2013, "Erdem Gündüz, 'The Standing Man': Top 10 Facts You Need to Know", *Heavy*, <http://www.heavy.com/news/2013/06/erdem-gunduz-standing-man-turkey-duranadam>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

10 Todayszaman.com, 19 Haziran 2013, "'Standing Man' allegedly Protested Headscarf Ban at Universities", *Today's Zaman*, <http://www.todayszaman.com/news-318670-standing-man-allegedly-protested-headscarf-ban-at-universities.html>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

11 Hürriyet Web TV, 18 Haziran 2013, "Taksim'deki Duran Adam Erdem Gündüz konuştu", *op.cit.*

12 Norhetorike, 19 Haziran 2013, "Interview #4.1.2: Durankadin, The Standing Woman", <http://norhetorike.com/2013/06/19/interview-4-1-2-durankadin-the-standing-woman>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

13 Occupied Taksim, 13 Haziran 2013, "The Mothers of the Protestors Form Human Chain Around Gezi Park, Taksim". <http://occupiedtaksim.blogspot.com/2013/06/the-mothers-of-protesters-form-human.html>. Erişildi: 13 Haziran 2013.

14 Hürriyet Web TV, 18 Haziran 2013, "Taksim'deki Duran Adam Erdem Gündüz konuştu", *op.cit.*

15 A.e.g.

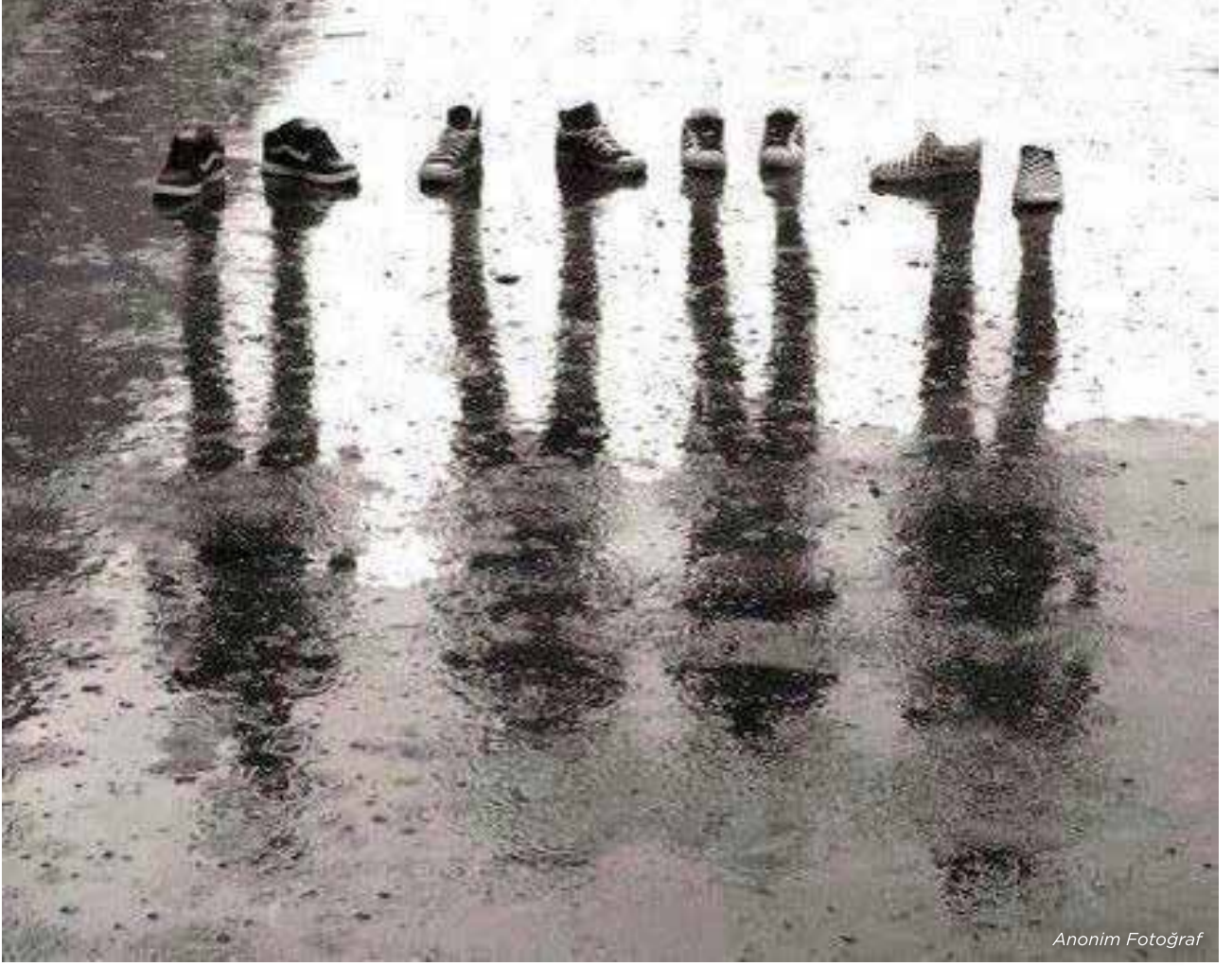
16 Katik, Mevlut, BBC Monitoring, 4 Haziran 2013, "Turks deprived of TV turn to Twitter for Protest News", *BBC News Europe*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22756884>. Erişildi: 6 Haziran 2013. Başbakan bu açıklamaları esasen şu tarihte televizyonda yapmıştır: Pazar, 2 Haziran 2013.

17 Recep Tayyip Erdogan @RT_Erdogan, 21 Haziran 2013, *Twitter*, https://twitter.com/RT_Erdogan/statuses/348058441094406144. Erişildi 19 Temmuz 2013.

18 Maraşlıgil, Canan, 18 Haziran 2013, "Protests in Turkey: The Standing Man", *Freeword*, <http://www.freewordonline.com/content/2013/06/protests-in-turkey-the-standing-man>. Erişildi: 21 Haziran 2013.

19 Hürriyet Web TV, 18 Haziran 2013, "Taksim'deki Duran Adam Erdem Gündüz konuştu", *a.g.y.*

20 Gökçe, Dinçer, 6 Haziran 2013, D., "Aranan iki 'Çapulcu' bulundu!", *Hürriyet Ekonomi*, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/23443184.asp>. Erişildi: 19 Haziran 2013.

Anonim Fotoğraf